

HOTĂRÂREA CURTII DE JUSTIȚIE A UNIUNII EUROPENE ÎN CAUZA COMAN ȘI ALȚII/ INSPECTORATUL GENRAL PENTRU IMIGRĂRI ȘI MINISTERUL AFACERILOR INTERNE¹

Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 2, punctul 2 litera (a) și a articolului 3 alin. (1) și a alin. (2) literele (a) și (b), precum și a articolului 7 alin. (2) din Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European și a Consiliului² din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora.

Această cerere a fost formulată în cadrul litigiului între Relu Adrian Coman, Robert Clabourn Hamilton, Asociația Accept (denumiți în continuare, împreună, „Coman și alții”), pe de o parte, și Inspectoratul General pentru Imigrări (România)(denumit în continuare „Inspectoratul”) și Ministerul Afacerilor Interne (România), pe de altă parte, cu participarea Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării, cu privire la condițiile de acordare în favoarea domnului Hamilton a dreptului de ședere în România pe o perioadă mai mare de trei luni.

Ea oferă Curții, pentru prima dată, ocazia de a se pronunța cu privire la noțiunea de „soț”, în sensul Directivei 2004/38, în contextul unei căsătorii încheiate între doi bărbați.

Domnul Relu Adrian Coman cetățean român, dar și cu cetățenie americană, și domnul Robert Clabourn Hamilton, cetățean american, au locuit împreună în New York din luna mai 2005 până în luna mai 2009. De la acea dată, domnul Coman s-a stabilit la Bruxelles pentru a lucra la Parlamentul European ca asistent parlamentar, în timp ce domnul Hamilton a rămas la New York. Ei s-au căsătorit la Bruxelles la 5 noiembrie 2010.

În luna martie 2012, domnul Coman a încetat să mai lucreze la Parlament și a rămas la Bruxelles. În decembrie 2012, domnii Coman și Hamilton

au inițiat demersurile administrative pe lângă autoritățile române pentru a obține documentele necesare pentru ca domnul Coman să poată, împreună cu soțul său, care nu este resortisant al Uniunii, să lucreze și să locuiască în mod legal în România pentru o perioadă mai mare de trei luni..

Răspunzând la această solicitare, Inspectoratul i-a informat pe domnii Coman și Hamilton că acesta din urmă beneficiază numai de un drept de ședere pe o perioadă de trei luni, întrucât, fiind vorba despre persoane de același sex, căsătoria nu este recunoscută, conform Codului civil, și că prelungirea dreptului de ședere temporară în România pentru un cetățean american în condițiile prevăzute de legislația românească privind imigrația, coroborată cu celelalte dispoziții legale relevante în materie, nu poate fi efectuată în scopul reîntregirii familiei.

Urmare a acestui răspuns, în octombrie 2013, Coman și alții au introdus o acțiune împotriva deciziei Inspectoratului la Judecătoria Sectorului 5, București. În cadrul acestui litigiu, ei au invocat și excepția de neconstituționalitate împotriva dispozițiilor articolului 277 alineatele (2) și (4) din Codul civil. În opinia lor, nerecunoașterea căsătoriilor între persoane de același sex încheiate în străinătate, în vederea exercitării dreptului de ședere, reprezintă o încălcare a dispozițiilor Constituției României privind respectarea dreptului la viață intimă, familială și privată, precum și a principiului egalității în drepturi.

Astfel în decembrie 2015, Judecătoria Sectorului 5 București a sesizat Curtea Constituțională pentru a se pronunța asupra excepției menționate. Aceasta din urmă a considerat că prezenta cauză se referea strict la recunoașterea efectelor unei căsătorii legal încheiate în străinătate între un cetățean al Uniunii și soțul său de același sex, resortisant al unei țări terțe, în raport cu dreptul la viața de familie și cu dreptul la liberă circulație, din perspectiva interdicției discriminării pe motiv de orientare sexuală. În acest context, instanța de

¹ <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=202542&pageIndex=0&doclang=RO&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=317229>.

² <http://evisa.mae.ro/media/1502/4-Directiva-38-2004.pdf>.

trimitere are îndoieli cu privire la interpretarea care trebuie dată mai multor noțiuni utilizate de Directiva 2004/38 coroborate cu Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene și cu jurisprudența recentă a Curții și a Curții Europene a Drepturilor Omului cu privire la dreptul la o viață de familie.

În aceste condiții, Curtea Constituțională a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții de Justiție următoarele întrebări preliminare:

1) «Soț» din articolul 2 punctul 2 litera (a) din Directiva 2004/38, coroborat cu articolele 7, 9, 21 și 45 din Cartă, include soțul de același sex, dintr-un stat care nu este membru al Uniunii, al unui cetățean european cu care cetățeanul s-a căsătorit legal conform legii dintr-un stat membru, altul decât statul gazdă?

2) Dacă răspunsul la prima întrebare este afirmativ, atunci articolul 3 alineatul (1) și articolul 7 alineatul [2] din Directiva 2004/38, coroborate cu articolele 7, 9, 21 și 45 din Cartă, cer ca statul membru gazdă să acorde dreptul la rezidență pe teritoriul său pe o perioadă mai lungă de 3 luni unui soț de același sex al unui cetățean european?

3) Dacă răspunsul la prima întrebare este negativ, soțul de același sex, dintr-un stat care nu este membru al Uniunii Europene, al unui cetățean european, cu care cetățeanul s-a căsătorit legal conform legii dintr-un stat membru, altul decât statul gazdă, poate fi calificat ca fiind «orice alt membru de familie, [...]» în sensul articolului 3 alineatul (2) litera (a) din Directiva 2004/38 ori «partenerul cu care cetățeanul Uniunii are o relație durabilă, atestată corespunzător», în sensul articolului 3 alineatul (2) litera (b) din Directiva 2004/38, cu obligația corelativă a statului gazdă de a facilita intrarea și șederea acestuia, chiar dacă statul gazdă nu recunoaște căsătoriile între persoane de același sex și nici nu prevede vreo altă formă alternativă de recunoaștere juridică, de tipul parteneriatelor înregistrate?

4) Dacă răspunsul la a treia întrebare este afirmativ, atunci articolul 3 alineatul (2) și articolul 7 alineatul (2) din Directiva 2004/38, coroborate cu articolele 7, 9, 21 și 45 din cartă, cer ca statul membru gazdă să acorde dreptul la rezidență pe teritoriul său pe o perioadă mai lungă

de 3 luni unui soț de același sex al unui cetățean european?»

În analiza sa, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a avut în vedere următoarele aspecte:

În speță, întrebările adresate de instanța de trimitere pornesc de la premisa că, în timpul șederii sale efective în Belgia, în temeiul articolului 7 alineatul (1) din Directiva 2004/38, domnul Coman a întemeiat sau a consolidat cu această ocazie o viață de familie cu domnul Hamilton. În calitate de resortisant român, domnul Coman beneficiază, în temeiul articolului 20 alineatul (1) TFUE, de statutul de cetățean al Uniunii.

Drepturile recunoscute resortisanților statelor membre includ și pe cel de a duce o viață de familie normală atât în statul membru gazdă, cât și în statul membru a cărui cetățenie o dețin, cu ocazia întoarcerii în acest stat membru, beneficiind de prezența alături de ei, pe teritoriul statului membru respectiv, a membrilor familiei lor³.

În ceea ce privește aspectul dacă „membrii de familie” includ resortisantul unui stat terț, de același sex ca cetățeanul Uniunii, a cărui căsătorie cu acesta din urmă a fost încheiată într-un alt stat membru conform dreptului acestui stat, trebuie amintit că Directiva 2004/38, menționează în mod expres „soțul” ca „membru de familie” la articolul 2 punctul 2 litera (a). În sensul Directivei 2004/38, noțiunea „soț” face trimitere la căsătorie, „termen” neutru din punct de vedere al genului și este, așadar, susceptibilă să înglobeze soțul de același sex.

Este important de remarcat că, în timp ce, pentru a determina calificarea drept „membru de familie” a unui partener cu care cetățeanul Uniunii a contractat un parteneriat înregistrat în temeiul legislației unui stat membru, articolul 2 punctul 2 litera (b) din Directiva 2004/38 face trimitere la condițiile prevăzute de legislația pertinentă a statului membru în care acest cetățean intenționează să se deplaseze sau să locuiască, articolul 2 punctul 2 litera (a) din această directivă, aplicabil prin analogie în speță, nu conține, în schimb, o asemenea trimitere în ceea ce privește

³ A se vedea în acest sens Hotărârea din 7 iulie 1992, Singh, C 370/90, EU:C:1992:296, pct. 21 și 23, și Hotărârea din 14 noiembrie 2017, Lounes, C 165/16, EU:C:2017:862, pct. 52.

noțiunea „soț”, în sensul directivei menționate. Rezultă din aceasta că un stat membru nu poate invoca dreptul său național pentru a se opune recunoașterii pe teritoriul său, exclusiv în scopul acordării unui drept de ședere derivat unui resortisant al unui stat terț, a căsătoriei încheiate de acesta cu un cetățean al Uniunii de același sex într-un alt stat membru în conformitate cu dreptul acestuia din urmă. Dar, starea civilă a persoanelor, care cuprinde normele referitoare la căsătorie, este o materie care intră în competența statelor membre, iar dreptul Uniunii nu aduce atingere acestei competențe⁴. Astfel statele membre sunt libere să prevadă sau nu în legislația națională, căsătoria între persoane de același sex⁵.

Articolului 4 alineatul (2) TUE, prevede că Uniunea respectă identitatea națională a statelor membre, inerentă structurilor lor fundamentale politice și constituționale⁶.

Potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, Directiva 2004/38 urmărește să faciliteze exercitarea dreptului fundamental și individual de liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre, care este conferit în mod direct cetățenilor Uniunii prin articolul 21 alineatul (1) TFUE, și care are printre altele ca obiect să consolideze acest drept⁷. Dar articolului 3 alineatul (1) din Directiva 2004/38 se aplică oricărui cetățean al Uniunii care se deplasează sau își are reședința într-un stat membru, altul decât cel al cărui resortisant este, precum și membrilor familiei sale, care îl însoțesc sau i se alătură, astfel cum sunt definiți aceștia la articolul 2 punctul 2 din această Directivă.

Conform dispozițiilor Directivei 2004/38, aceasta reglementează doar condițiile de intrare și de ședere ale unui cetățean al Uniunii în alte

state membre decât cel al cărui resortisant este și că ea nu poate constitui temeiul unui drept de ședere derivat în favoarea resortisanților unui stat terț, membri ai familiei unui cetățean al Uniunii, în statul membru al cărui resortisant este acest cetățean⁸. Rezultă astfel că Directiva 2004/38, a cărei interpretare este solicitată de instanța de trimitere, nu este susceptibilă să constituie temeiul unui drept de ședere derivat în favoarea domnului Hamilton.

Se precizează, de asemenea, că aceste condiții nu trebuie să fie mai stricte decât cele prevăzute de Directiva 2004/38 pentru acordarea unui asemenea drept de ședere a unui resortisant al unui stat terț, membru al familiei unui cetățean al Uniunii care și-a exercitat dreptul de liberă circulație stabilindu-se într-un alt stat membru, altul decât cel al cărui resortisant este.

În special, Curtea a statuat că, atunci când, cu ocazia unei șederi efective a cetățeanului Uniunii într-un stat membru, altul decât cel al cărui resortisant este, în temeiul și cu respectarea condițiilor prevăzute de Directiva 2004/38, a fost întemeiată sau consolidată o viață de familie în acest stat membru, efectul util al drepturilor pe care respectivul cetățean al Uniunii le are în temeiul articolului 21 alineatul (1) TFUE impune ca viața de familie a acestui cetățean în statul membru menționat să poată fi continuată la întoarcerea sa în statul membru al cărui resortisant este prin acordarea unui drept de ședere derivat membrului familiei respectiv, resortisant al unui stat terț. Astfel, în lipsa unui asemenea drept de ședere derivat, acest cetățean al Uniunii ar putea fi descurajat să părăsească statul membru al cărui resortisant este pentru a-și exercita dreptul de ședere, în temeiul articolului 21 alineatul (1) TFUE, pe teritoriul altui stat membru din cauza lipsei certitudinii că poate continua în statul membru din care este originar o viață de familie astfel întemeiată sau consolidată în statul membru gazdă⁹.

⁴ A se vedea în acest sens Hotărârea din 2 octombrie 2003, Garcia Avello, C 148/02, EU:C:2003:539, pct. 25, Hotărârea din 1 aprilie 2008, Maruko, C 267/06, EU:C:2008:179, pct. 59, și Hotărârea din 14 octombrie 2008, Grunkin și Paul, C 353/06, EU:C:2008:559, pct. 16.

⁵ Hotărârea din 24 noiembrie 2016, Parris, C 443/15, EU:C:2016:897, pct. 59.

⁶ A se vedea de asemenea în acest sens Hotărârea din 2 iunie 2016, Bogendorff von Wolffersdorff, C 438/14, EU:C:2016:401, pct. 73.

⁷ A se vedea în acest sens Hotărârea din 12 martie 2014, O. și B., C 456/12, EU:C:2014:135, punctul 35, Hotărârea din 18 decembrie 2014, McCarthy și alții, C 202/13, EU:C:2014:2450, pct. 31, și Hotărârea din 14 noiembrie 2017, Lounes, C 165/16, EU:C:2017:862, pct. 31.

⁸ A se vedea în acest sens Hotărârea din 12 martie 2014, O. și B., C 456/12, EU:C:2014:135, pct. 37, Hotărârea din 10 mai 2017, Chavez Vilchez și alții, C 133/15, EU:C:2017:354, pct. 53, și Hotărârea din 14 noiembrie 2017, Lounes, C 165/16, EU:C:2017:862, pct. 33.

⁹ A se vedea în acest sens Hotărârea din 12 martie 2014, O. și B., C 456/12, EU:C:2014:135, pct. 54.

Obligația unui stat membru de a recunoaște o căsătorie între persoane de același sex încheiată într-un alt stat membru conform dreptului acestui stat, exclusiv în scopul acordării unui drept de ședere derivat unui resortisant al unui stat terț, nu aduce atingere instituției căsătoriei în acest prim stat membru, care este definită de dreptul național. Ea se limitează la obligația de a recunoaște asemenea căsătorii, încheiate într-un alt stat membru conform dreptului acestui stat, exclusiv în scopul exercitării drepturilor pe care dreptul Uniunii le conferă acestor persoane.

Astfel, o asemenea obligație de recunoaștere exclusiv în scopul acordării unui drept de ședere derivat unui resortisant al unui stat terț nu aduce atingere identității naționale și nici nu amenință ordinea publică a statului membru în cauză.

De asemenea, o restricție privind libera circulație a persoanelor poate fi justificată dacă se întemeiază pe considerații obiective de interes general și este proporțională cu obiectivul legitim urmărit de dreptul național¹⁰. O măsură națională care este de natură să împiedice exercitarea liberei circulații a persoanelor nu poate fi justificată decât dacă această măsură este conformă cu drepturile fundamentale care sunt garantate de cartă și a căror respectare este asigurată de Curte¹¹.

În ceea ce privește noțiunea „soț” care figurează la articolul 2 punctul 2 litera (a) din Directiva 2004/38, dreptul la respectarea vieții private și de familie garantat la articolul 7 din cartă este fundamental.

În această privință, astfel cum rezultă din Explicațiile cu privire la Carta drepturilor fundamentale (JO 2007, C 303, p. 17), în conformitate cu articolul 52 alineatul (3) din Cartă, drepturile garantate la articolul 7 din aceasta au același sens și același domeniu de aplicare precum cele garantate la articolul 8 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950.

Într-o situație în care un cetățean al Uniunii a făcut uz de libertatea sa de circulație deplasându-se și locuind efectiv, în conformitate cu condițiile prevăzute la articolul 7 alineatul (1) din Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora, într-un alt stat membru decât cel a cărui cetățenie o deține și a întemeiat sau a consolidat cu această ocazie o viață de familie cu un resortisant al unui stat terț, de același sex, de care este legat printr-o căsătorie în statul membru gazdă, articolul 21 alineatul (1) TFUE trebuie să fie interpretat în sensul că se opune ca autoritățile competente ale statului membru a cărui cetățenie o deține cetățeanul Uniunii să refuze acordarea unui drept de ședere pe teritoriul acestui stat membru resortisantului menționat, pentru motivul că dreptul statului membru menționat nu prevede căsătoria între persoane de același sex. Acest drept de ședere derivat nu poate fi supus unor condiții mai stricte decât cele prevăzute la articolul 7 din Directiva 2004/38.

¹⁰ A se vedea în acest sens Hotărârea din 14 octombrie 2008, Grunkin și Paul, C 353/06, EU:C:2008:559, pct. 29, Hotărârea din 26 februarie 2015, Martens, C 359/13, EU:C:2015:118, pct. 34, precum și Hotărârea din 2 iunie 2016, Bogendorff von Wolffersdorff, C 438/14, EU:C:2016:401, pct. 48.

¹¹ A se vedea prin analogie Hotărârea din 13 septembrie 2016, Rendón Marín, C 165/14, EU:C:2016:675, pct. 66.